

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Lausunto 1/1996 vp

Hallituksen esitys 96/1995 vp

Lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on 5 päivänä joulukuuta 1995 pyytänyt sosiaali- ja terveysvaliokunnalta lausuntoa hallituksen esityksestä 96/1995 vp lainsäädännöksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanon uudistamisesta.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina lainsäädäntöneuvos Tuula Linna ja lainsäädäntöneuvos Markku Helin oikeusministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Maini Kosonen sosiaali- ja terveysministeriöstä, kehittämisspäällikkö Sirpa Taskinen Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta, neuvotteleva lakimies Antero Jaakkola Suomen Kuntaliitosta, lapsiasiamies Helena Molander Mannerheimin Lastensuojeluliitosta, lakimies Tiina Saukkonen Pelastakaa Lapset ry:stä, toiminnanjohtaja Heljä Sairisalo Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitosta, järjestösihteeri Arto Marjomäki ja varatuomari Janne Kangas Elatusvelvollisten Liitosta, toiminnanjohtaja Anu Suome-la Perheen Suojelun Keskusliitosta ja oikeustieteen lisensiaatti Anja Hannuniemi.

Hallituksen esitys

Ulosottolainsäädännön kokonaisuudistuksen ja ulosotonhaltijan lakkauttamiseen liittyen esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpano. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta määrääminen kuuluisi käräjäoikeudelle. Täytäntöönpanoa koskeva pyyntö voitaisiin tehdä myös suoraan ulosottomiehelle, jos lapsen huoltoa koskevan päätöksen antamisesta ei olisi kulunut kolmea kuukautta. Ulosottomies voisi siirtää asian käräjäoikeudelle.

Käytännön toimeenpano kuuluisi ulosottomiehelle yhdessä sosiaaliviranomaisten kanssa. Täytäntöönpanoon ei voisi ryhtyä vastoin 12 vuotta täyttäneen lapsen tahtoa eikä myöskään vastoin 12 vuotta nuoremman lapsen tahtoa, jos

lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtoonsa voidaan kiinnittää huomiota.

Sovittelumenettelyä ehdotetaan kehitettäväksi. Sovittelu kuuluisi sosiaalihuoltolain mukaisesti kunnan tehtäväksi ja sovittelijana toimisi tavallisesti kunnan nimeämä henkilö.

Tuomioistuimien voisi täytäntöönpanoasian yhteydessä täsmentää ja vähäisessä määrin muuttaa tapaamisoikeuden ehtoja. Jos olosuhteet olisivat muuttuneet päätöksen antamisen jälkeen ja päätöksen täytäntöönpano olisi selvästi lapsen edun vastaista, käräjäoikeuden tulisi hylätä täytäntöönpanoa koskeva hakemus.

Ehdotukseen sisältyvät säännökset täytäntöönpanon yhteydessä annettavasta täytäntöönpanomääräyksestä ja pakkokeinoista. Pakkokeinoina voitaisiin käyttää uhkasakkoa ja ulosottomies voisi noutaa lapsen. Tuomioistuimien voisi määrätessään päätöksen täytäntöönpanotavaksi antaa myös täytäntöönpanonhakijaa ja tämän vastapuolta velvoittavia määräyksiä, jotka ovat tarpeen täytäntöönpanon ja lapsen edun turvaamiseksi. Nämä velvoitteet voitaisiin määrätä täytettäväksi sakon uhalla.

Kiireellisissä tapauksissa täytäntöönpanoon voitaisiin ryhtyä vastapuolta kuulematta, jolloin sosiaaliviranomaisten olisi yleensä sijoitettava lapsi väliaikaisesti. Pääasiassa tällaiset toimet olisivat mahdollisia silloin, jos on perusteltua aihetta katsoa, että toinen huoltaja aikoo viedä lapsen luvottomasti pois maasta.

Lait on tarkoitettu saatettavaksi voimaan paikallishallintouudistuksen yhteydessä 1 päivänä joulukuuta 1996.

Valiokunnan kannanotot*Yleistä*

Ehdotetun lainsäädännön tarpeellisuus. Valiokunta pitää lakiehdotuksia tarpeellisina ja taroituksenmukaisina. Valiokunta pitää tärkeänä, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva,

lapsen edun toteuttava päätös voidaan panna täytäntöön. Täytäntöönpanon tulee ensisijaisesti perustua vapaaehtoisuuteen, tarvittaessa sovittelua hyväksi käyttäen, mutta myös pakko-täytäntöönpanon tulee periaatteessa olla mahdollinen.

Asiamäärät ja esityksen kohteena olevan ongelman suuruus. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien täytäntöönpanoasioiden vuosittainen lukumäärä on ollut noin 200.

Vuosittain huomattava osa vireille tulevista täytäntöönpanoasioista joko jätetään tutkimatta, raukeaa tai hylätään. Esimerkiksi vuonna 1995 ratkaistuista 199 tapauksesta jätettiin tutkimatta 10, raukesi 40 ja hylättiin 77. Tuomioistuihin siirrettiin kaksi tapausta. Yhteensä 70 hakemusta hyväksyttiin. Valtaosa viimeksi mainituista koskee uhkasakon asettamista. Toteutuneita noutoja on ollut vuosittain arviolta alle kymmenen tapausta.

Suhteutettuna sosiaalilautakunnan vahvistamien sopimuksien määrään, joka vuonna 1994 oli 28 568 tapausta, täytäntöönpanoasioiden lukumäärä on hyvin pieni. Jos vertailuun otetaan mukaan myös tuomioistuimissa käsitellyt huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat, jää täytäntöönpanoasioiden lukumäärä tuntuvasti alle prosentin kokonaismäärästä.

Siitä huolimatta, että asioiden määrät ovat vähäisiä, kyse on vaikeasta ongelmasta, koska tapaukset ovat usein äärimmäisen kärjistyneitä. Tilanne on vaikea niin lapselle kuin vanhemmille.

Ehkäisevyys ja menettelyjen kehittäminen. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että tehokkaalla täytäntöönpanolalla sinänsä on ehkäisevä luonne. Tehokas täytäntöönpanolaki edesauttaa sitä, että menettelyssä, jossa vahvistetaan lapsen huolto ja tapaamisoikeus, pyritään vastuullisesti löytämään toimivat ratkaisut ja että vanhemmat tehdessään sopimusta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta suhtautuvat sopimuksen laatimiseen ja sen noudattamiseen vakavasti.

Lakiehdotuksessa on korostettu ehkäisyä myös sikäli, että perheasiainsovittelijat voisivat antaa apuaan myös eron jälkeen, jotta täytäntöönpanoprosessi voitaisiin välttää.

Sovittelujärjestelmä on rakennettu siten, että voitaisiin välttää pakkokeinojen käyttäminen.

Lapsen etua palvelevaa huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden käsittelyä on jatkuvasti kehitettävä. Huomiota on kiinnitettävä päätöksenteon perusteiden monipuoliseen, riittävään ja asiantuntevaan selvittämiseen.

Tapaamisoikeus. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa täytäntöönpanossa kaiken toiminnan perustana tulee olla lapsen etu. Alkuperäisessä lapsen huoltoa ja tapaamista koskevassa päätöksessä on periaatteessa selvitetty lapsen etu. Siksi käsillä olevan lainsäädännön päätöksenteon tulee johtaa ensisijaisesti kyseisen päätöksen täytäntöönpanoon alkuperäisessä muodossa tai olosuhteiden muutokset huomioon ottaen. Olosuhteiden muutosten taikka muutoin saadun selvityksen perusteella voidaan täytäntöönpanoa koskeva hakemus myös hylätä.

Nykyisen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain (HTL) lähtökohta on, että tapaamisoikeus on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Tämä on aiheuttanut sen, että tapaamisoikeudesta puhutaan lapsen oikeutena.

Kuitenkin myös vanhemman täysin hyväksyttävä halu pitää yhteyttä lapseen saa oikeudellista suojaa muun muassa sikäli, että tapaamista haluava vanhempi voi käynnistää täytäntöönpanoprosessin.

Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan on katsottu asettavan valtiolle aktiivisen velvollisuuden olemassa olevien tapaamissuhteiden turvaamiseen.

Valtaosassa tapauksista tapaamisoikeus ei aiheuta ongelmia. Hyvin harvoin tapaamisoikeutta on käytetty kiusantekoon tai siihen on suhtauduttu välinpitämättömästi niin, että vanhempi ei olekaan saapunut tapaamaan lasta.

Tapaamaan haluttoman vanhemman pakottaminen tapaamiin ja lapsen edun yhdistäminen lienee kuitenkin mahdoton asia. Sellaisen vanhemman tapaaminen, joka syyllisyydentunteen, masennuksen tai muun syyn vuoksi ei jaksakaan kohdata lastaan, saattaa olla lapselle hyvinkin murheellinen kokemus. Tietävästi muissakaan oikeusjärjestyksissä ei vastaavaa menettelyä ole.

Valiokunta korostaa kuitenkin, että lain tulee olla sellainen, että kiusanteko tapaamisasioissa estetään.

Ehdotuksen mukaan tapaaaja, joka on pannut vireille täytäntöönpanomenettelyn, veloitetaan esimerkiksi uhkasakolla tai täytäntöönpanon raukeamisen uhalla ilmoittamaan, ellei hän luukaan tavata lasta.

Toinen ongelmaryhmä ovat tapaukset, joissa perustellusta tai vain väärään tietoon perustuva syystä tai aikuisten välisen kiusanteon vuoksi toinen vanhempi haluaa suojella lasta toisen vanhemman tapaamiselta.

Näihin suhteellisen harvinaisiin tapauksiin tulee valiokunnan käsityksen mukaan kiinnittää

huomiota ja tehostaa erityisesti sovittelua ja lapsen edun määrittämiseksi tarpeellisia tutkimuksia, selvityksiä ja viranomaistoimenpiteitä.

Erityisen läheisten ihmisten tapaaminen. Valiokunta korostaa, että lapsen oikeus tavata läheisiään, olipa kysymyksessä lapsen vanhempi tai muu erityisen läheinen henkilö, kuten isovanhempi, aikaisempi kasvatusvanhempi, sisarus tai muu vastaava henkilö, ei saisi olla riippuvainen sen aikuisen hyväntahtoisuudesta, jonka luona lapsi asuu.

Nykyisen HTL:n mukaan tapaamisoikeutta ei ole katsottu voitavan vahvistaa esimerkiksi isovanhemmille. Kansainvälisesti katsoen lapsen ja hänen isovanhempiensa tai muiden lapselle läheisten henkilöiden tapaamisoikeus ei sinänsä ole tuntematon. Meilläkin tulisi selvittää mahdollisuudet laajentaa lapsen tapaamisoikeus koskemaan myös läheisiä henkilöitä.

Uusien ”tapaamissuhteiden” sääntely HTL:ssa aiheuttaa toisaalta väistämättä sen vaaran, että lapselle haitalliset täytäntöönpanoprosessit lisääntyvät. Jos sanotunlainen tapaamisoikeus haluttaisiin vahvistaa, olisi laissa oltava myös sitä koskevat pakkokeinot.

Viranomaisten yhteistyö, koulutus ja voimavarat. Valiokunnan käsityksen mukaan oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön tulee yhteistoimin selvittää lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain kehittämistarpeita sekä kyseisen lain vaatimia voimavaroja, koulutuskysymyksiä ja henkilöstön tietoihin ja taitoihin vaikuttamista.

Sovittelua toimittavien koulutukseen ja työhöjaukseen on kiinnitettävä huomiota ja kohdistettava riittävästi voimavaroja.

Vaikkeimpien tilanteiden hoitamista silmällä pitäen tulisi luoda kuntien välisenä yhteistyönä mahdollisuus keskittää sovittelu muutamaan valtakunnalliseen pisteeseen, joissa on käytettävissä vahva ja laaja, eri alojen asiantuntemusta edustava ohjausryhmä. Ehkä tätäkin toimivampi ja tehokkaampi ratkaisu olisi sellaisen asiantuntijatyöryhmän perustaminen, jonka paikalliset viranomaiset voisivat tilata ao. kuntaan avustamaan kaikkein vaikeimpien tapausten selvittämisessä.

Uskottu mies. Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa päätöksenteossa sekä kyseisen päätöksen täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksen mukaisessa menettelyssä saattaisi lapsen aseman kannalta olla tarpeellista ja tarkoituksenmukaista, että lapselle määrätään uskottu mies. Tältä osin valiokunta viittaa muun muassa

valtioneuvoston selontekoon 2/1995 vp ”Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa” sekä kyseisestä selonteosta laatimaansa mietintöön.

Yksityiskohtaiset ehdotukset

Pyytäessään lausuntoa sosiaali- ja terveysvaliokunnalta lakivaliokunta pyysi erityisesti kiinnittämään huomiota sovittelusäännösten asianmukaisuuteen, lapsen kuulemismenettelyn tarkoituksenmukaisuuteen, 12 vuoden ikärajaan, tapaan, jolla täytäntöönpanon tehosteena tarpeellinen nouto toteutetaan, sekä yleisesti lapsen etuun. Tästä syystä sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää erityisesti huomiota seuraaviin seikkoihin.

Nouto. Ensimmäisen lakiehdotuksen 3 §:ssä säädellään lapsen noutamisessa noudatettavia näkökohtia. Valiokunnan käsityksen mukaan niiden henkilöiden piiriä voitaisiin laajentaa, jotka lasta noudettaessa ovat paikalla ja jotka tarvittaessa voidaan kutsua tai pyytää paikalle. Hallituksen esityksen mukaista viranomaista ensisijaisempi olisi henkilö, joka on toimittanut lapsen noutoon johtavan päätöksenteon täytäntöönpanoon liittyvän sovittelun. Kyseinen henkilö voisi kutsua paikalle paitsi hallituksen esityksen mukaisesti lääkärin myös muun asiantuntijan. Tällaisena asiantuntijana voisivat tulla kysymykseen esimerkiksi muut henkilöt, jotka ovat olleet mukana toimittamassa sovittelua, lastenpsykiatrian taikka kasvatus- tai perheneuvolan edustajat taikka muut erityisesti lasten asemaan tai lastensuojeluun perehtyneet henkilöt. Varsinkin nuorimpien lasten noutamisessa olisi tärkeää, että paikalla voisi olla lapselle läheinen henkilö. Kysymykseen voisivat tulla esimerkiksi isovanhemmat, lapsen sisarukset tai muut henkilöt, joihin lapsi luottaa ja jotka hän tuntee. Samalla tulisi myös varmistetuksi vähemmistöjen osalta, että paikalla on henkilö, joka puhuu kieltä, jota lapsi ymmärtää. Kun tällainen henkilö on viranomaistoiminnan kannalta ulkopuolinen, ei kyseessä voi olla määräys, vaan paikallaoloa koskeva pyyntö tällaiselle henkilölle.

Sovittelu. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain mukainen sovittelu ehdotetaan muutettavaksi nimeltään täytäntöönpanosovitteluksi, jotta se eroaa avioliittolain mukaisesta sovitte- lusta. Valiokunta ehdottaa, että lakiin otetaan nimenomainen määräys, jonka mukaan sovittelu- tehtävä voidaan antaa useammallekin henki-

lölle, jolloin voidaan muodostaa moniammatillisia ryhmiä ja kaikki lapsen etuun liittyvät näkökohdat tulevat paremmin huomioon otetuiksi. Lapsen edun kannalta on myös tarkoituksenmukaista, että sovittelijan ammattitaitovaatimusta laajennetaan hallituksen esityksen mukaisista kasvatusta- ja perheneuvontatyöhön perehtyneistä henkilöistä psykologiaan, psykiatriaan tai sosiaalityöhön perehtyneisiin henkilöihin. Näin myös useamman sovittelijan järjestelmää silmällä pitäen on paremmin määritelty, minkä alojen asiantuntemus tulee ensisijaisesti ottaa huomioon.

Sovittelun tarkoitus on määritelty ensimmäisen lakiehdotuksen 7 §:n 1 momentissa. Vaikka hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen noudattamisella ei kyseisessä lainkohdassa tarkoiteta sitä, etteikö kysymys olisi sovittelusta, jossa voidaan ottaa huomioon myös tarpeellisia ja tarpeenmukaisia näkökohtia, jotka tosiasiallisesti muuttavat asiaa koskevaa päätöstä, saattaa säännöksen kirjoittamistapa johtaa siihen, että sovittelussa ei tarkastella ensisijaisesti päätöksen hengen vaan kirjaimen toteuttamista. Tästä syystä valiokunta ehdottaa säännökset kirjoitettavaksi väljempään muotoon, mutta pidettäväksi sovittelutoimen lähtökohtana kuitenkin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettua päätöstä.

Tuomioistuimen toiminnassa on käytännössä 8 §:n mukaisella sovittelijan kertomuksella tärkeä merkitys. Sen takaamiseksi, että kaikissa tapauksissa lapsen edun kannalta välttämättä salassa pidettävä tieto voitaisiin saada sovittelijan kertomukseen, valiokunta pitää perusteltuna säännöstä, jonka mukaan sovittelijalla on oikeus saada sosiaalihuoltolain 56 §:n mukaista tietoa ja virka-apua viranomaisilta.

Useat asiantuntijat ovat todenneet lausunnoissa, että sovittelulle varattu neljän viikon aika on lyhyt. Sovittelun pitkittyminen ei kuitenkaan toisaalta ole toivottavaa ajatellen lapsen vieraantumista tapaamista haluavasta vanhemmastaan.

Yleensä ei ole perusteita määrätä sovittelun kestoa neljää viikkoa pidemmäksi, mutta tarkoituksenmukaista saattaisi silti olla, että sovittelijan aloitteesta sovittelun määräaika voitaisiin pidentää. Vastaavasti käräjäoikeudelle voidaan antaa toimivalta määrätä sovittelua jatkettavaksi sen jälkeen, kun sovittelija on antanut kertomuksensa, jos sovittelun jatkaminen edistää asianosaisten yhteistoimintaa. Tällaisesta jatkamisesta sovittelijan tulisi antaa uusi kertomus.

Tasapainoinen ratkaisu ongelmaan voisi olla se, että sovittelun määräaika ainakin tapaamisoikeuden osalta voitaisiin käräjäoikeuden niin harkitessa pidentää neljän viikon jälkeen jatkuamaan toiset neljä viikkoa. Sovittelijan olisi kuitenkin todettava ennen sovittelun jatkamista, että sovittelun jatkaminen edistää asianosaisten yhteistoimintaa. Samanaikaisesti sovittelun käynnistymisen tai jatkamisen kanssa käräjäoikeus voisi 13 §:n nojalla määrätä lapsen ja vanhemman toisistaan vieraantumisen estämiseksi, että tapaamiset heti alkavat, mutta ne ovat väliaikaisesti esimerkiksi päivätapaamisia tai valvotuja tapaamisia.

Vieraantumisen ja sovittelun pitkittymisen aiheuttamien haittojen takia valiokunta ehdottaa 8 §:ään uutta 5 momenttia, jonka mukaan sovittelun jatkaminen on mahdollista vain tapaamisoikeutta koskevissa riidoissa.

Virka-apua koskeviin säännöksiin voitaisiin lisätä sovittelun toimittaneen henkilön velvollisuus jatkaa asianosaisten yhteistoiminnan edistämistä ja velvollisuus olla läsnä lasta noudettaessa.

Täytäntöönpanohakemuksen hylkääminen. Lapsen luovuttamista lailliselle huoltajalleen koskevan hakemuksen hylkäämisestä on ensimmäisen lakiehdotuksen 14 §:ssä tyhjentävä luettelo. Kun kyseessä on lapsen edun kannalta kaikkein keskeisimpänä pidettävä säännös, valiokunta ehdottaa 14 §:n 2 momentin 2 kohdasta poistettavaksi vaatimuksen syyn erityisestä painavuudesta silloin, kun lapsen edun perusteella lapsen huoltoa koskeva asia saatetaan uudelleen tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Salassa pidettävän tiedon ilmaiseminen. Ensimmäisen lakiehdotuksen 8 §:n 4 momentin mukaan sovittelijan kertomukseen voidaan ottaa salassa pidettävää tietoa, jos se on lapsen edun kannalta välttämätöntä. Kertomukseen otettu tieto on pidettävä salassa, ja tuomioistuin saa luovuttaa tiedon vain sen asian asianosaiselle, jonka käsittelyä varten tieto on saatu, sekä saman päätöksen täytäntöönpanoon osallistuvalla tuomioistuimella tai viranomaisella.

Ensimmäisen lakiehdotuksen 12 §:n mukaan muuta selvitystä hankkiessaan tuomioistuimen tulee hankkia valtion tai kuntien viranomaisen lausunto asiasta ja kuulla henkilöitä, jotka voivat antaa asiasta tietoja. Henkilö, jota kuullaan tuomioistuimessa, voi säännöksen mukaan ilmaista salassa pidettävän tiedon, jos tieto on otettu sovittelijan kertomukseen. Valiokunnan käsityksen mukaan olisi tarkoituksenmukaista, että täl-

lainen henkilö voisi kertoa myös salassa pidettävän tiedon, jos se on luonteeltaan sellainen, että sovittelija olisi voinut ottaa sen kertomukseensa, eli kyseinen tieto on lapsen edun kannalta välttämätön. Tästä syystä valiokunta ehdottaa 12 §:ään lisättäväksi tätä koskevan säännöksen, jonka nojalla henkilö voi tuomioistuimessa kuullessaan ilmaista salassa pidettävän tiedon, jos se olisi voitu ottaa sovittelijan kertomukseen. Tieto on tällöin vastaavalla tavalla salainen kuin se on sovittelijan kertomuksessakin.

Turvaamistoimet. Valiokunta pitää tärkeänä, että täytäntöönpanossa käytetään turvaamistoimia ottaen huomioon lapsen etu. Muun muassa hakijan velvoittaminen olemaan saapuvilla lasta noudettaessa, hakijan ja lapsen tapaamisen valvonnallisuus, hakijan velvollisuus ilmoittaa ennen tapaamista tai luonapitoa syntyneestä esteestä ja muut sen kaltaiset seikat, jotka osoittavat hakijan täytäntöönpanopyynnön perustuvan todelliseen pyrkimykseen lapsen edun toteuttamiseen, tulee olla tehokkaassa käytössä. Hakijalle asetettu velvoite voitaisiin myös määrätä täytäntöönpanomääräyksen perustuvan täytäntöönpanon raukeamisen uhalla toteutettavaksi, jolloin hakijan laiminlyönti johtaa myös toiselle osapuolelle asetetun uhan raukeamiseen.

Ensimmäisen lakiehdotuksen 23 §:n mukaan uhkasakosta ei saa määrätä muuntorangeaistusta, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Kun muuntorangeaistuksen käyttö asian luonne huomioon ottaen on tehtävä erittäin poikkeukselliseksi toimenpiteeksi, valiokunta ehdottaa 23 §:n mukaisista kynnystä muuntorangeaistuksen käytöstä koitettavaksi.

Edellä esitettyyn ja hallituksen esityksen perusteluihin viitaten sosiaali- ja terveystuomioistuimien kunnioittavasti ehdottaa,

*että ensimmäinen lakiehdotus hyväksyt-
täisiin muutoin sellaisenaan paitsi 3 §, 2
luvun otsikko sekä 6—9, 12, 14, 19, 23, 28
ja 29 § näin kuuluvina:*

3 §

Lapsen suojaaminen täytäntöönpanon yhteydessä

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Noutamisessa on *henkilön, joka on toimittanut asiassa tämän lain mukaisen sovittelun, tai sosiaalihuollon viranomaisen edustajan oltava läsnä.*

Hänen on tarvittaessa kutsuttava paikalle myös lääkäri tai muu asiantuntija sekä pyydyttävä paikalle lapselle läheinen henkilö.

(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

2 luku

Täytäntöönpanosovittelu

6 §

Sovittelijan määrääminen

Kun hakemus on saapunut käräjäoikeudelle, sen on annettava 9 §:n nojalla nimetyn henkilön (sovittelija) tehtäväksi järjestää asiassa sovittelu. Perustellusta syystä käräjäoikeus voi määrätä sovittelijaksi muunkin sopivan henkilön. Tarvittaessa sovittelutehtävä voidaan antaa kahdelle tai useammalle sovittelijalle.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

7 §

Sovittelun tarkoitus ja sovittelun toimittaminen

Sovittelun tarkoituksena on edistää asianosaisten yhteistoimintaa lapsen hyvinvoinnin toteuttamiseksi täytäntöönpanotavalla olevan päätöksen edellyttämällä tavalla.

(2—4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

8 §

Sovittelijan kertomus ja salassapitovelvollisuus

Sovittelijan tulee käräjäoikeuden määräämässä ajassa toimittaa tälle kertomus niistä toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt. Sanottua aikaa ei ilman pakottavaa syytä saa määrätä neljää viikkoa pitemmäksi. Sovittelijan perustellusta pyynnöstä käräjäoikeus voi kuitenkin pidentää sovittelun määräaikaa.

(2 ja 3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Sovittelijalla on oikeus saada sosiaalihuoltolain (710/82) 56 §:n 1 momentin mukaisesti tietoa sekä sanotun pykälän 3 momentissa tarkoitettua virka-apua. Sovittelijan salassapitovelvollisuudesta on voimassa mitä sosiaalihuoltolaissa säädetään. Sovittelijan kertomukseen voidaan kuitenkin ottaa myös sellaista tietoa, joka on pidettävä salassa, jos se on lapsen edun kannalta välttämätöntä. Kertomukseen otettu tieto on pidettävä salassa. Tuomioistuin saa luovuttaa tiedon vain sen asian asianosaiselle, jonka käsittelyä varten tieto on saatu, ja toiselle saman päätöksen

täytäntöönpanoon osallistuvalla tuomioistuimelle tai viranomaiselle.

Jos käräjäoikeus tapaamisoikeutta koskevassa täytäntöönpanossa sovittelijan kertomuksen saatuaan katsoo, että sovittelun jatkaminen edistää asianosaisten yhteistoimintaa, se voi täytäntöönpanomääräystä antamalla määrätä sovittelijan jatkamaan sovittelua. Sovittelijan tulee tällöin toimittaa sovittelu noudattaen soveltuvin osin, mitä tässä laissa säädetään sovittelusta, sekä antaa käräjäoikeudelle 1 momentissa säädettyssä määräjässä uusi kertomus. (Uusi)

9 §

Sovittelijan nimeäminen

Sosiaalihuollon viranomaisen tulee nimetä riittävä määrä henkilöitä hoitamaan tämän lain 6—8 §:ssä tarkoitettuja sovittelutehtäviä kunnassa. Sovittelijaksi voidaan nimetä ainoastaan *lasten ja perheiden kanssa tehtävään psykologiseen, psykiatriseen tai sosiaalityöhön* tai lastensuojeluun perehtynyt henkilö. Nimeämisestä ja sen peruuttamisesta on viipymättä ilmoitettava käräjäoikeudelle.

12 §

Muu selvitys

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, tuomioistuimen tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta ja kuulla henkilöitä, jotka voivat antaa asiasta tietoja. Henkilö, jota kuullaan tuomioistuimessa, voi ilmaista tiedon, joka on säädetty tai määrätty pidettäväksi salassa, jos tieto on 8 §:n 4 momentin nojalla otettu *tai olisi voitu ottaa* sovittelijan kertomukseen. Kun tuomioistuimessa esitetään salassa pidettävän tiedon sisältävä sovittelijan kertomus tai kuultava ilmaisee mainitun tiedon, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnäolematta ja oikeudenkäyntiaineisto on pidettävä tarpeellisin osin salassa noudattaen soveltuvin osin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/84) säännöksiä.

Tuomioistuin voi myös määrätä, että lapsi on sosiaalihuollon viranomaisen osoittaman lääkärin *tai muun asiantuntijan* tarkastettava. Määräyksen noudattamiseksi huoltajalle asetettavasta velvoituksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annetussa laissa (702/75) säädetään.

14 §

Hakemuksen hylkääminen lapsen edun vuoksi

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Jos hakemus kuitenkin koskee lapsen luovuttamista lailliselle huoltajalleen 1 §:n 3 momentin nojalla, käräjäoikeus voi hylätä hakemuksen vain:

(1 kohta kuten hallituksen esityksessä)

2) jos lapsen etu muutoin (*poist.*) painavista syistä vaatii, että lapsen huoltoa koskeva asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi.

(3 ja 4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

19 §

Täytäntöönpanon turvaamistoimet

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Velvoitteet täytäntöönpanon turvaamiseksi määrätään täytettäväksi sakon uhalla. *Hakijalle asetettu velvoite voidaan kuitenkin määrätä täytettäväksi myös uhalla, että tuomioistuimen täytäntöönpanomääräykseen perustuva täytäntöönpano raukeaa.*

(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

23 §

Uhkasakon periminen ja muuntorangaistuksen määrääminen

Tämän lain nojalla maksettavaksi tuomittu uhkasakko peritään ulosottotoimin ja sakotettu haastetaan muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 5 ja 6 §:n mukaisesti. Uhkasakosta ei kuitenkaan saa määrätä muuntorangaistusta, elleivät *erittäin* painavat syyt sitä vaadi. Jos muuntorangaistusta ei ole määrätty, muunnettavina olleiden sakkojen perimistä jatketaan ulosottotoimin.

28 §

Valtion varoista suoritettavat korvaukset ja kustannukset

Tuomioistuimen määräyksestä kuulluille todistajille ja asiantuntijoille suoritettavat korvaukset, korvaus lääkärille *ja muulle asiantuntijalle* tämän lain mukaisista tehtävistä sekä kustannukset sovittelun suorittamisesta ja 24 §:ssä tarkoitettua lapsen sijoittamisesta maksetaan valtion varoista.

(2 ja 3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

29 §

Virka-apu

Tämän lain mukaisen sovittelun asiassa toimitanut henkilö on velvollinen ulosottomiehen pyynnöstä jatkamaan asianosaisten yhteistoiminnan

edistämistä ja tukemaan lasta sekä, jollei noutamista voida välttää, olemaan läsnä noudossa. Ulosottomiehen pyynnöstä myös sosiaalihuollon viranomaisen on annettava tarpeellista virka-apua (poist.).

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Helsingissä 20 päivänä maaliskuuta 1996

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouko Skinnari /sd, varapuheenjohtaja Maija Perho /kok (osittain) ja jäsenet Anne Huotari /vas, Jorma Huuh-tanen /kesk (osittain), Liisa Hyssälä /kesk, Timo Ihamäki /kok, Kari Kantalainen /kok, Paula Kokkonen /kok, Mikko Kuoppa /va-r, Eero

Lämsä /kesk (osittain), Pirkko Peltomo /sd, Osmo Soininvaara /vihr (osittain), Marjatta Vehkaoja /sd ja Marja-Leena Viljamaa /sd sekä varajäsenet Juhani Alaranta /kesk (osittain), Mikko Immonen /vas (osittain), Leena Luhtanen /sd (osittain) ja Pehr Löf /r.

